

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrť leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrť leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 30. junija 1880.

Obseg: Naznanilo svilorejcem. — Filoksera — trtna uš v Istri. — Nabirajmo sadnega in gozdnega drevja seme! — Kake vinske sode osnažiti. — Mokro zidovje osnšiti. — Gospodarske novice. — Pobirki. — Popotovanje po Bosni. — Nj. veličanstvo cesar — in pa cesarski uradniki o pravicah narodnega jezika. — Mnogovrstne novice. — Obravnave iz deželnih zborov. — Njihova Prevzvišenost gospod dr. Andrej Gollmayr 25 let knezonadškof v Gorici. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Naznanilo svilorejcem.

Ker mi od mnogih strani dohajajo pismena vprašanja, kakošno ceno imajo letos svilni kokoni, naj blagovoljno sprejmejo sledeči odgovor:

Zarad obilnega pridelka kokonov je letos njihova cena le nizka. V začetku, torej pred 14 dnevi, je veljal 1 kilo le 1 gold., celó 90 soldov. Sedaj je nekoliko višja in sicer velja na današnjem trgu: 1 kilo pšenične sorte 1 gold. 50 do 1 gold. 60 kr., najboljši tudi 1 gold. 75 kr., — japonski zelenjaki pa so po 1 gold. 20 kr. do 1 gold. 35 kr.

Pri tej priliki naj bode svilorejcem prav toplo svetovano, da ne pošiljajo kokonov prezrelih, to je, takih, iz katerih imajo kmalu izlesti metulji. V minulih 3 letih se je pri pošiljatvah kokonov iz Kranjskega večkrat primerilo, da je v korbah uže vse polno metuljev mrgolelo. Kokoni naj se pa tudi v prevelikih košarah nikar ne pošiljajo, da se ne zmečkajo zaradi teže; zato naj se v košarah napravijo prepletine, tako, da so posamesne plasti k večem le 1 čevelj na debelo naložene. To je treba storiti zato, da se kokoni ne segrejejo, kajti vedeti je treba, da v kokonih so žive bube, katere v preveliki gnječi in gorkoti pomró ter postanejo črne in gnjile; — to pa silno onesnaži vse druge kokone in jih v ceni zeló potisne nazaj.

Konečne naj bode še to priporočeno svilorejcem, da domá odberó vse slabotne, premehke nesnažne kokone, — in da ločijo dvojčke (doppione) od družih in jih denejo posebej, ker tudi pri tem blagu velja čistost kakor pri žitu, katero, če ima le nekoliko plevelnih zrníc, se takoj manje obraja. Tudi kupci kokonov močno potisnejo ceno nazaj, ako nahajajo v blagu več mehkih in črnih kokonov, kakor tudi doppionov.

V Gorici 27. junija.

Prof. Fr. Povše.

Filoksera — trtna uš v Istri.

Poroča Franjo Kuralt.

Nova nesreča pretí naši uže tako osiromašeni Istri. Vinogradi, kateri so Istrijanom poglavitna podpora, so v nevarnosti, da propadejo; Istrijani bi morali potem vinorejo popolnem opustiti. Poleg grozdne bolezni „Oidium Tuckeri“, katera je uže več let v Istri in

Primorji, pokazala se je zdaj v vinogradih pri Piranu tudi še trtna uš (*Phylloxera vastatrix*).

Uže kakih 4 let opazovali so nekateri vinorejci, da v njihovih vinogradih trs hira, to je, slabo raste in tudi nič grozdov nima. Sprva so mislili, da je tega kriva kaka elementarna uima, suša ali mokrota, zatorej so imeli od leta do leta nado, da bode prihodnje leto zopet bolje. Še le letos spomlad meseca maja, ko so zopet opazili, da na nekaterih mestih trs prav hudo hira, poslali so nekatere trte c. k. namestništvu v Trst, s prošnjo, da bi se v preiskavo poslali v Klosterneuburg zavodu vinorejskemu. To se je tudi okolo 15. dne t. m. storilo. Al kak strah in udarec bil je za vso Istro, ko iz Klosterneuburga prof. dr. Rössler telegrafično javlja, da je na trsu nesrečna filoksera! Ministerstvo hitro pošlje prof. Rössler-a na mesto v Pirano, da se tam o tej stvari sam prepriča. Kako prestrašil se je pa tudi on sam, ko je v vinogradih pri Piranu opazil, da je ondi okuženih uže kakih 50 oralov vinogradov, zraven katerih je še kakih 2000 oralov družih vinogradov v nevarnosti, da sčasoma tudi ne bodo uničeni po tej grozni suši. Poklican je bil tudi iz Gorice vodja svilorejskega pokušališča gosp. Bolle, da tudi on pregleda vinograde v Piranu, ter potuje dalje po Istri in preiskuje, ali ni tudi v drugih krajih se uže pokazala ta uš. Po njegovih ustmenih sporočilih sme se soditi, da med Piranom nikjer in okolico ni drugih vinogradov videl, kjer bi filoksera bila, akoravno sam pravi, da vendar ne more za gotovo trditi, da je ni, ker mu ni mogoče bilo vsak sumljivi trs pregledati.

Od kodi da je filoksera v vinograde Piranske došla, se do danes še ne vé. Pred 12 leti dobivali so nekateri isterski vinorejci trte iz Francoskega, iz Sicilije, kjer je tudi bila trtna uš, kasneje pa tudi iz Ogerskega in Širmije. Ali se je uže takrat zanesla uš v Istro, ne more se danes za gotovo reči.

Gotovo je le to, da je trtna uš v Istri uže najmanje 7 let, in to zato, ker trs še le v tretjem letu, ko ga filoksera napade, tako opeša, da se na njegovem razvitku lahko spozná, da boleha. To bolehanje so pa v Istri uže 4 leta opazovali, zatoraj je morala filoksera uže vsaj 3 ali 4 leta poprej trs napasti.

Vinogradi, kateri so od filoksere okuženi, ležé 2½ ure od Pirana v veliki in krasni dolini „Sicciola“, po kateri teče voda Dragonija. Tukaj se opazi na 12 mestih, da med lepo razvitimi in z grozdem bogato obloženimi trtami nekatere popolnem pešajo, brez grozdja in komaj z 1—2 dec. dolgimi poganjkami nasproti zdra-

vim, ki imajo rozge po 1–2 metra dolge. Preiskaval sem več bolnih trsov, na katerih so se znamenja filoksera pokazala, in tudi korenine našel otekle in pokvarjene, al našel sem le malo uši in tudi ne veliko jajčic. Vzrok temu je gotovo le to, da so vinogradi v tej dolini večkrat tako mokri, da so pod vodó.

Po skušnjah, katere so se za pokončavanje trtne uši na Francoskem naredile, najbolj uspešno pokazalo se je napeljevanje vode na vinograde, tako, da več časa pod vodo ostanejo. Uš pogine, in večkrat se vinograd reši pogina. To je pa le tam mogoče, kjer so vinogradi v ravnini, in kjer je tudi za to dovolj potrebne vode. Te ugodne razmere nahajajo se pa ravno tudi v dolini „Sicciola“. Zatorej je c. k. namestništvo v Trstu poslalo inženirja gosp. Ricci-a, da pregleda dolino, kako bi se mogla napeljati voda čez vinograde. Ako se to posreči — kar bode se ve da tudi veliko stroškov prizadalo — potem se smemo nadejati, da bodo uš v tej dolini zatrti, in tako rešili nekoliko tisoč oralov lepih in rodovitnih vinogradov.

Poskušnje naredile se bodo tudi z žveplenim oglencem, s katerim se dá pokončati tudi filoksera, akoravno je pri tem v nevarnosti tudi trta.

Da se bodo o vsem posvetovali, kar je storiti, da se pokonča uš, sestavila se bo še te dni pod predsedstvom gospoda ces. namestnika v Trstu komisija. Kakošna sredstva in katera dela se bodo za to podvzela, bomo kasneje izvedeli, pa bom tudi v „Novicah“ še poročal. *)

Z majhnim vspshom se bo filoksera mogla pokončavati v „Isoli“, malem mestu med Koprom in Piranom, kjer je uš tudi v vinogradih, ki leže na bregu. Tudi tu se ne vé, kako je prišla uš le sem.

Ni ne pretirano, če se reče, da nevarnost za celo Istro je velika, pa tudi za sosedno Tržaško, Goriško, Kranjsko in Hrvatsko. Zato naj vsak skrbno pazi na to, da nobenega trsa ali tudi listja, katero večkrat s sadjem pride čez mejo, ne dobi v svoj kraj, in da se tako obvaruje nevarnosti trtne uši. Gospóške pa morajo z vso energijo vsaki uvoz trte ali sploh trtnih delov čez mejo zabraniti. Samo tako bode mogoče še obvarovati naše vinograde.

Zatorej bodite pozorni vinorejci in naznanite precej svoji gospóski, ako bi opazili v svojih vinogradih trte, katere se vam zdé v svojem razvitku le nekoliko sumljive.

Nabirajmo sadnega in gozdnega drevja seme!

Čas za nabiranje drevesnega semena je tū.

Prične naj se s koščicami nepožlahnenih češenj (češnjevih divjakov), katere so v nekaterih krajih domovine naše uže zrele, v drugih dozorevajo, a v še drugih bode se to še le prihodnji mesec zgodilo. Koščice od pitanih ali žlahnih češnjevih sadežev za seme — sejanje — ne ugajajo, ker imajo preveč vodena, a premalo škrobnata jedrca, od katerih jih komaj 1 do 5 izmed 100 ozeleni, med tem, ko divjakinih najmanj 90 odstotkov kali in raste, ako je bilo seme dobro dozoreto in potem nepokvarjeno.

Nabira naj se pa tudi seme drugega kosteničnega sadja — marelic, breskev, češpelj itd., kadar ti sadeži dozori po krajih, kjer se nahajajo. Peškinastega sadja

*) Prijaznosti gosp. Fr. Kuralta, tajnika gospodarskega društva v Zagrebu, ki je bil od hrvatske vlade v Istro poslan, da poizvé, kako stoji s filoksero ondi, se zahvalujemo za poročilo, ki jo danes „Novice“ objavljajo v dokaz potrebe, da se povsod velika pozornost obrača na to pokončevalko vinogradov.

Vred.

seme je deloma od pitanih sadežev mimo češenj dosti bolje — toraj, kedar hruške in jabolka dozore, naj se peške posebno marljivo spravljajo; a od jabolčnih in hruševih odraščanih divjakov, kakoršnih se po nekaterih krajih domovine na pašnikih in celó gozdih dosti nahaja, bi se pa ne smela nobena peška izgubiti, kajti iz teh pridelujejo se najlepši, najkrepkejši in boljši divjaki. Zreli sadeži naj se otresejo v jeseni, skrhlijo, peške odberejo, a krhlji pa pusté, da segnijo (posebno lesnikovi), kateri dajo potem izvrstni kis (jesih).

Kodar so gozdi, nabira naj se nad vse marljivo tudi seme gozdnega drevja — lipovo, hrastovo, bukovno, gabrovo, javorjevo, jesenovo, smerekovo, hojevo, mecesnovo in drugo, kedar za to pravi čas pride.

In — tu ima ljudska šola za povzdigo domače sadjereje in gozdarstva prevažno nalogo izvršiti. Vsak učitelj dolžan je mladino po celi domovini spodbujati, da gozdnega in sadnega drevja seme marljivo nabira, ga v šolo nosi, kjer ga učitelj skrbno shranjuje in pred poškodbo obvaruje. Tako bode postala vsaka šola po domovini mala založnica raznega drevesnega semena; šola šoli bode mogla v tem obziru na roko iti s zamenjavanjem sadnega za gozdno in gozdnega za sadno drevesno seme. V vsaki občini napravi si potem lahko vsak učitelj malo sadno in gozdno drevesnico v spodbudo vsem občanarjem — osobito šolski mladini — ali na šolskem vrtu, če pa tega ni, pa na pripravnem zemljišči kakega bolj zavedenega in napredovalnega posestnika šolskega kraja, za kar bode v lastno korist vsakdo — le deloma zaveden kmetovalec mali teritorijček z veseljem prepustil. Tako spodbujeni po marljivem učitelju pričeli bodo ga kmalu občanarji v tem podvzetju brez izjeme — dejansko podučeni — posnemati. Odraščena šolska mladina nabirala bode vselej o pravem času sadnega in gozdnega drevja seme, napravljala z pomočjo, ali pa vsaj dovoljenjem starišev domače sadne in gozdne drevesnice blizu svojih stanovanj, ter prirejala si dobrih divjakov za sadne vrte, a gozdnih drevesec vsake baže pa za pogozdovanje goličav svojega domačega posestva. In — kedar bi se to zgodilo, kar more se pa pri dobri volji za napredek vnetih učiteljev, ako hočejo vzajemno postopati, v malo letih izvršiti, bode še le pogozdovanje kraševin (posebno na Notranjskem) se v pravi tir spraviti in z vspehom nadaljevati moglo.

Toraj, gospodje mili sobratje drage domovine, urno na noge! Ne držimo malomarno križema rok, temveč porabimo vse svoje duševne in telesne moči tudi v tem obziru brez odloga v prid in blagor naše ožje očetnjave. Obožano ljudstvo bode nam enkrat gotovo hvaležno. Nas je precejšnje število, in vsi skupaj vzajemno in složno moremo in moramo tudi prav veliko neprecenljivega z malim trudom v povedanem obziru storiti. Da ste mi zdravi! Bog!

Prem 27. junija.

Matija Rant, narodni učitelj.

Gospodarske skušnje.

Kako vinske sode osnažiti.

Zavoljo slabih sodov se je uže mnogo dobrega vina pokvarilo. Mnogokrat je tega nemarnost kriva, če se namreč pretočeni sod ne izprazni popolnem. Kaj se zgodi? V sodu zaostale tekočine loti se kmalu plesenj, ki se močno pomnoži in notranjost sodovo prevleče.

Kako tukaj pomagati?

Sod naj se najprej popolnem izprazni (tudi novih sodov kaže po sledečem načinu snažiti). Potem se vzame